

ÜNİTE - 3- İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER

EVİM VE OKULUMUN KONUMU

1. EVİM NEREDE

Her canlının yaşadığı bir çevresi vardır. Yakın çevremiz dediğimizde, evimiz, sokağımız, Pazar yerimiz ve okulumuz gelir. Evimizin penceresinden dışarıyı izlediğimizde binaların arasından geçen yollar görürüz.

- ✓ Evlerin arasından geçen kısa yollara **sokak** denir.
- ✓ Sokakları birbirine bağlayan **ana yollara cadde** denir.
- ✓ Sokakların, caddelerin, evlerin bulunduğu alana **mahalle** denir.
- ✓ Mahalleler bir araya gelerek ise **şehirleri** oluşturur.

UYARI

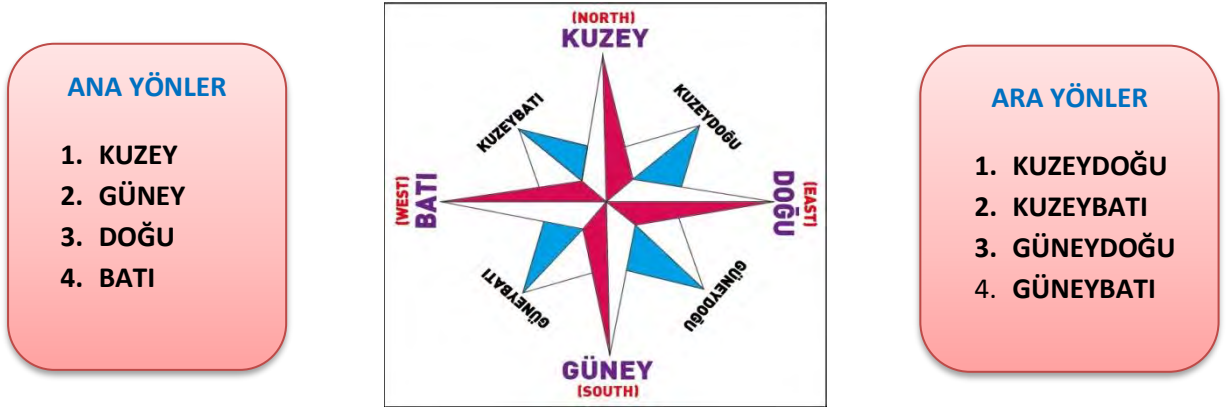
Her sokağın, caddenin, mahallenin, semtin ve şehrin bir adı ve numarası vardır.

2. YÖN NEDİR?

Bir yerin konumunu (bulunduğu yer) belirlemek için yön kavramını kullanırız. Bu amaçla kullandığımız **kuzey, güney, doğu, batı** olmak üzere dört **ana yön** bulunmaktadır.

Ana yönler arasında kalan yönleri de tanımlamak için ara yönler oluşturulmuştur. **Ara yönler: kuzeydoğu, kuzey batı, güneydoğu ve güneybatı** olmak üzere dört tanedir.

Dünya üzerindeki şehirleri, dağları, ülkeleri veya ırmakları tarif ederken de yönleri kullanırız.

3. YÖNÜMÜZÜ NASIL BULURUZ?

A) Güneş İle Yön Bulma

Güneş ile yön bulmanın iki yolu vardır. Bunlar:

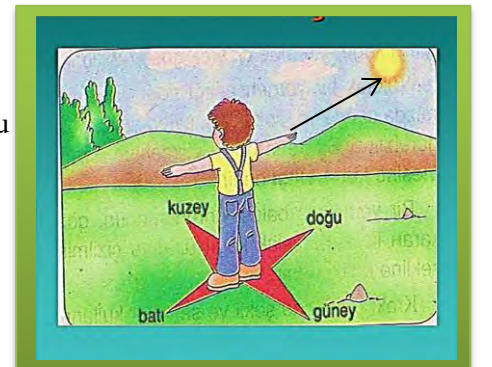
- ✓ Güneşin doğduğu yöne sağ kolumuzu, battığı yöne ise sol kolumuzu Gelecek şekilde uzatırız.

Sağ kolumuz **doğuyu**,

Sol kolumuz **batıyı**,

Yüzümüz **kuzeyi**,

Sırtımız **güneyi** gösterir.

B) Pusula İle Yön Bulma

En güvenilir ve en kolay pusula ile yönümüzü bulabiliriz.

Renkli ucu daima **kuzeyi** gösterir. Pusulayı düz bir yere koyduğumuzda renkli ucu kuzeyi gösterdiği için **yüzümüzü kuzeye dönelim**;

arkamız güneyi,
sağ kolumuz doğuyu,
sol kolumuz da batıyı gösterir.

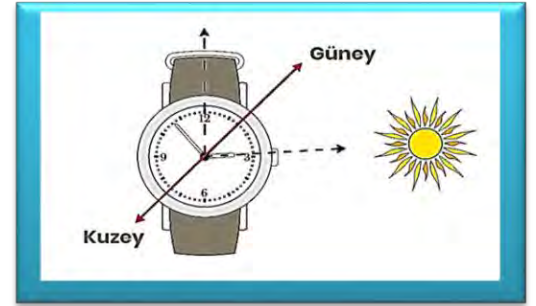

PUSULA

Pusulanın üzerinde bulunan harfler İngilizce karşılıklarının ilk harfleridir. Kuzey (North) için **“N”** güney (South) için **“S”**, doğu (East) için **“E”** ve batı (West) için **“W”** şeklinde gösterilir.

C) Saat Yöntemi İle Yön Bulma

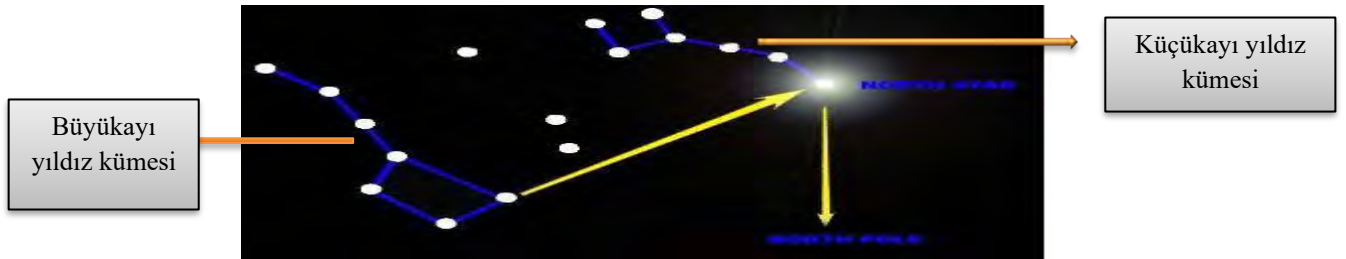
Saatin **akrebini güneşe** doğru **tutarız**. **Akrep ile saat 12'nin tam ortası güney** yönünü gösterir. **Ters yön ise kuzeyi** gösterir. Güneye sırtımız döndüğümüz zaman
sağ kol doğuyu,
sol kol batıyı gösterir.

D) Kutup Yıldızı İle Yön Bulma

Yön bulmak için yararlandığımız varlıklardan biriside Kutup Yıldızıdır. **Kutup yıldızı** hareket etmeyen sabit bir yıldızdır. Her zaman **kuzeyi gösterir**. Halk arasında **Demirkazık da denir**. Diğer yıldızlara göre **daha parlaktır**. Yüzümüzü kutup yıldızına döndüğümüzde

önümüz kuzeyi,
arakamız güneyi,
sağ kolumuz doğuyu,
sol kolumuz batıyı gösterir.

E) Ağaç Yosunu İle Yön Bulma

Ağaçların, taşların ve kayaların **kuzeye bakan tarafı yosunlarla** kaplıdır. Buna göre yüzümüzü yosunla aynı yöne döndüğümüzde diğer yönlerde bulunabilir.

F) Çubuk İle Yön Bulma

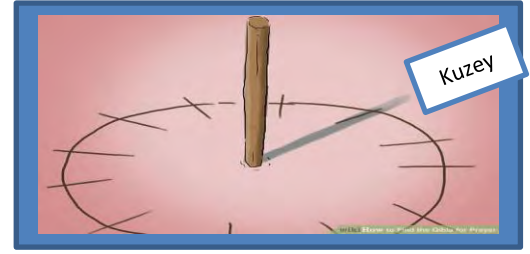
Bir metre uzunluğunda bir çubuğu yere dikelim.

Daha sonra gölgenin hareketini izleyelim.

Öğle saatinde gölge boyu en kısa olacaktır.

Tam bu sırada gölgenin **gösterdiği yön kuzeydir**.

Yüzümüzü kuzeye döndüğümüzde diğer yönleri de Rahatlıkla bulabiliriz.

G) Karınca Yuvası İle Yön Bulma

Karıncalar yuva yaparken toprağı kuzey yönüne yığarlar. **Toprağın yığıldığı taraf kuzeyi**, Yuvanın **açık olan ağzı güneyi** gösterir.

H) Mezar Taşlarına göre yön Bulma

Müslüman mezarlarının **baş kısmı batıyı**, **ayak kısmı doğuyu** gösterir.

I) Minare Kapısına Göre Yön Bulma

Camilerde mihrabın karşısında bulunan **giriş kapıları kuzeyi**, **minarelerde** şerefeye **çıkan kapılar ise Güneyi** gösterirler.

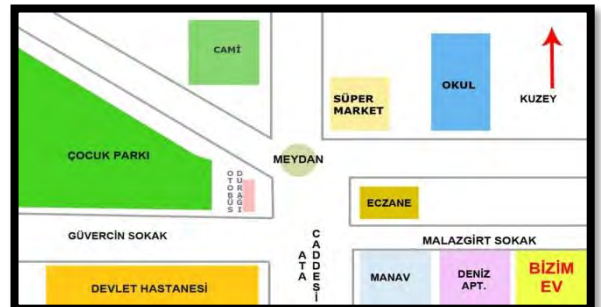
4. KROKİ

Bir adresi tarif ederken, sınıfımızın oturma planını, evimizin mahalledeki yerini daha iyi anlatmak için krokilerden yararlanırız. Bazı özel ve resmi kurumlar, şirketler internet sitelerinde adres bilgilerinin yanında krokilere de yer verirler.

Kroki: her hangi bir yeri basit ve anlaşılır şekilde tarif etmeye yarayan **kuşbakışı çizimler**dir.

Kroki çizilirken;

- **Ölçek kullanılmaz**
- **Kabataslak çizim** yapılır.
- Cisimlerin büyüklüğü **göz kararı** ayarlanır.
- **Kuşbakışı** çizim yapılır.
- Bir kenarına **kuzey ve güneyi gösteren ok** çizilir.

5. ÇEVREMİZDE NELER VAR

Çevremize baktığımızda çevremizdeki unsurların

- Doğal unsurlar
- Beşeri unsurlar

olarak 2'ye ayrıldığını görürüz.

❖ DOĞAL UNSURLAR

Doğanın **kendiliğinden oluşturduğu, oluşumunda insanın herhangi bir etkisinin olmadığı** dağ, ova, tepe, ada, körfez, deniz, okyanus, akarsu ve göl gibi oluşumlardır.

Ova

Dağ

Körfez

Ada

Deniz

Akarsu

Peribacaları

Pamukkale Travertenleri

Yukarıdaki resimlerde gördüklerimizin hepsi insan eli değmeden oluşmuştur. Bunlar doğal unsurlardır.

❖ BEŞERİ UNSURLAR

İnsanların yaparak oluşturduğu her şeye beşeri unsur denir. Beşeri unsurlar sonucu doğa da bazı değişiklikler meydana gelir. Evler, caddeler, yollar, barajlar, camiler, köprüler, saraylar, anıtlar bunlara en güzel örneklerdir.

Barajlar

Köprüler

Tarihi Yapılar

Anıtlar

Saraylar

Caddeler – Yollar – Evler

Yukarıda gördüklerimizin hepsi insanlar tarafından yapılmıştır. Bundan dolayı bunlar beşeri unsurdur.

6. HAVA DURUMU

HAVA OLAYI

Havada meydana gelen ısınma, soğuma, rüzgâr, yağış, sis gibi olaylara denir.

HAVA DURUMU

Bir yerde kısa süreli hava olaylarına hava durumu denir. (birkaç günlük.)

İKLİM

Geniş bir alanda uzun yıllar boyunca etkili olan hava olaylarının ortalamasına iklim denir. (20 – 30 yıllık ortalama)

- ❖ Hava sıcaklığını ölçen alete **termometre** denir.
- ❖ Havadaki basıncı ölçen alete **barometre** denir.
- ❖ Hava olaylarını inceleyen bilim dalına **meteoroloji** denir.
- ❖ Hava tahmini yapan uzmana **meteorolojist** denir.
- ❖ Rüzgar, fırtına, yağmur, dolu, kar, nem, sis vb. olaylar görebileceğimiz hava olayları arasında yer alır.

NOT

Ülkemizde hava durumu tahminlerini “**Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü**” yapar. Televizyon ve radyo gibi basın yayın organları hava durumu bilgilerini bu kurumdan alırlar.

❖ HAVA DURUMUNU NEDEN BİLMELİYİZ

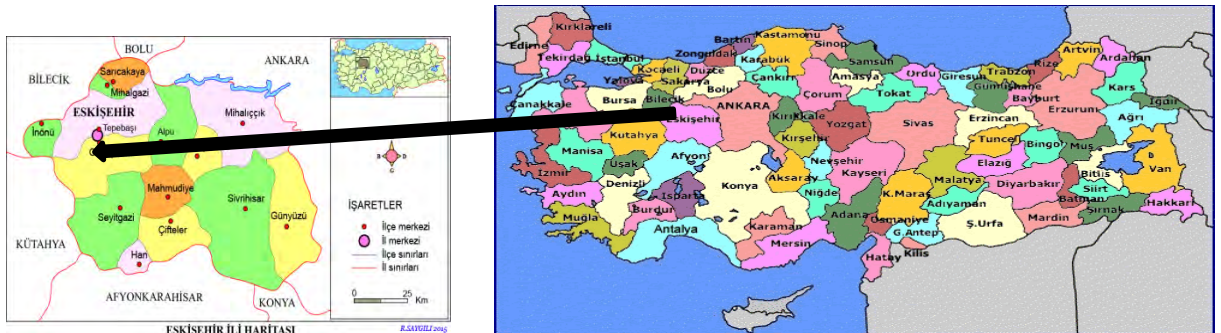
Hava durumunu bilmek ve ona göre tedbir almak önemlidir.

- ✓ Hava durumuna göre kıyafetlerimizi giyeriz.
- ✓ Yağmur yağacaksa şemsiyemizi alırlar.
- ✓ Yolculuğa çıkılacaksa ona göre tedbir alınır. (kar lastiği veya zincir gibi)
- ✓ Tarım ile uğraşıyorsak yağışları ve don olaylarını takip ederek önlemlerimizi almalıyız.
- ✓ Pilotların uçakları güvenli bir şekilde piste indirmesi için hava şartlarının bilinmesi lazımdır.
- ✓ Gemi kaptanları da hava şartlarını bilmeden yola çıkmazlar. (fırtına gibi)

7. HARİTALAR

❖ SİYASİ HARİTALAR

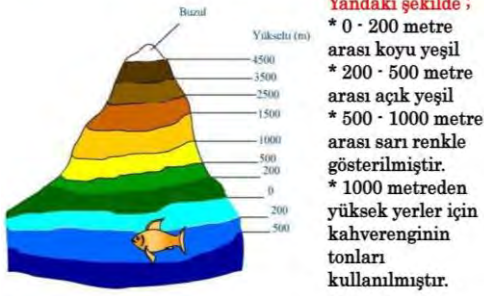
Ülkelerin, şehirlerin sınırlarını gösteren haritalara **siyasi haritalar** denir. Bu haritalara bakarak ülkemizin ve şehrimizin nerede bulunduğunu komşularını görebiliriz.

❖ FİZİKİ HARİTALAR

Yeryüzündeki kabartı ve çukurları göstermekte kullanılır. Fiziki haritalarda yükseltiler koyu yeşilden başlayarak yükselti arttıkça koyu kahverengine doğru gider. **Derinliklerde ise açık maviden koyu maviye doğru renkler değişir. Mavi koyulaştıkça derinlik artar.**

RENKLERE GÖRE YÜKSEKLİK

Fiziki haritalar akarsu, göl, ova, dağ, plato gibi yer şekillerini bize gösterir.

Yer şekilleri bir bölgenin nüfusunu da etkiler. Dağlık bölgelerde nüfus az, geniş ve verimli topraklara sahip düz yerlerde nüfus çoktur.

8. DOĞAL AFETLER

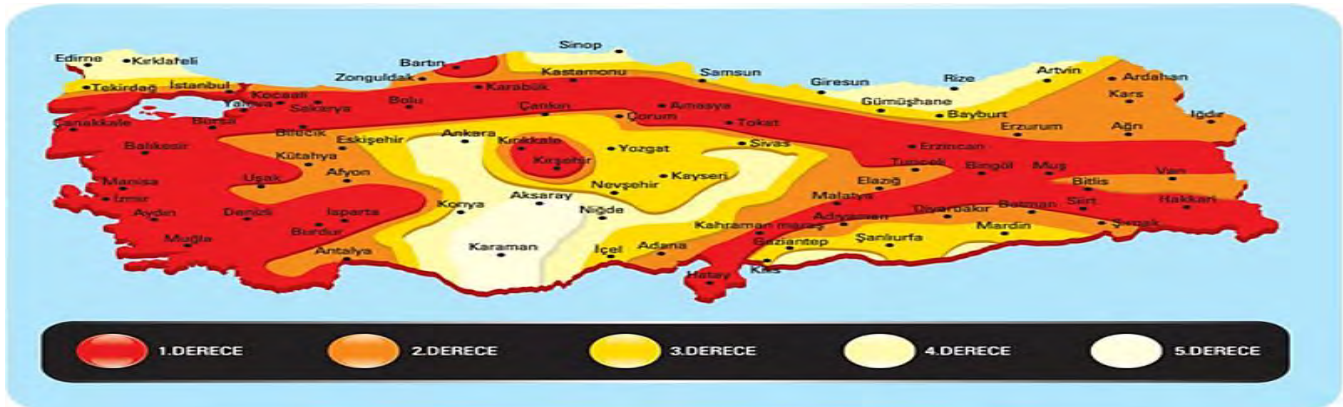
DOĞAL AFET: Çeşitli nedenler ile oluşan, can ve mal kaybına neden olan deprem, sel, tsunami, heyelan ve erozyon ve çığ gibi olaylara **doğal afet** denir.

DEPREM: Yer kabuğunda meydana gelen kırılmalar sonucunda yer kabuğunun yer değiştirmesi sonucu meydana gelen **sarsıntılara deprem (zelzele)** denir. Ülkemizde Karaman ve Aksaray çevresi hariç geriye kalan tüm yerler deprem kuşağındadır.

Deprem:

- Etkileri büyüktür
- Daha önceden bilinmez
- **Deprem biliminin adı sismoloji** 'dir.
- **Sismograf** denilen cihazla **deprem ölçülür.**

❖ DEPREMDEN ÖNCE NELER YAPILMALIDIR?

- ✓ Ev yapılacak **zeminin sağlam** olmasına dikkat edilmelidir.
- ✓ Ev yapımında kullanılan **malzemeler kaliteli** olmalıdır.
- ✓ **Eksik malzeme kullanılmamalıdır.**
- ✓ Evimizdeki (gardrop, kitaplık, dolap, avize) gibi **eşyalar duvara sabitlenmelidir.**
- ✓ **Deprem çantası** hazırlanmalıdır.

❖ DEPREM SIRASINDA NELER YAPILMALIDIR?

- ✓ **Sakin olunmalı** ve depremin geçmesi beklenmeli.
- ✓ **Köprü, tünel ve üst geçitlerden uzak** durulmalıdır.
- ✓ Dışarıdaysak **binalardan uzak bir yerde** açık bir alanda durulmalıdır.
- ✓ **Merdiven, balkon ve asansörler kullanılmamalıdır.**
- ✓ Kapalı bir yerdeyse ve dışarı çıkma şansımız yoksa **masa, dolap, sıra gibi sağlam bir eşyanın yanında gerekli pozisyon alınmalı** ve baş bölgesi korunmalıdır.
- ✓ Sarsıntı durana kadar beklenerek sonrasında dışarı çıkılmalıdır.

❖ DEPREMDEN SONRA NELER YAPILMALIDIR?

- ✓ Hasarlı binaların artçı depremlerle yıkılma tehlikesi olduğundan **hasarlı binalardan uzak durulmalıdır.**
- ✓ Binaların **duvar kenarlarında durulmamalı**, açık alanlarda beklenmelidir.
- ✓ **Hasarlı binalara girilmemelidir.**

SEL

Aşırı yağışlar veya karların birden erimesi sonucunda **bir yerin tamamının veya bir kısmının sular altında kalmasıdır.** Ülkemizde **en çok Karadeniz ve Marmara** bölgelerinde yaşanır.

ÇİĞ

Bitki örtüsünün zayıf olduğu yerlerde **Kar kütlelerinin eğimli arazilerde yukarıdan aşağıya doğru hareket etmesidir.** **En çok Doğu Anadolu Bölgesinde** görülür.

HEYELAN

Yağışların fazla olduğu bölgelerde **eğimin fazla olduğu yerlerde toprağın aşağıya doru kaymasıdır.** **En çok Karadeniz bölgesinde** meydana gelir.

EROZYON

Toprağın üstteki verimli kısmının rüzgâr veya su ile başka yere taşınmasıdır. Aşınım adı da verilir. **En çok İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu** da görülür.

TSUNAMİ

Meydana gelen büyük **depremlerden sonra okyanuslarda meydana gelen dev dalgalara** denir.

HORTUM VE FIRTINA

Hortum, silindir şeklinde dönerek gezen bir rüzgar türüdür. Yıkıcı bir güce sahiptir.

Rüzgârın çok şiddetli esmesine fırtına denir. Ağaçların dallarını kırar, çatıları uçurur ve can ve mal kaybına neden olur.

